

ISTORIE ȘI FILOSOFIE

VALORIZAREA METAFIZICĂ A FIINȚEI UMANE ÎN OPERA LUI MIRCEA ELIADE ȘI NIKOLAI BERTDIAEV

Maria ROȘCA, Facultatea de Istorie și Filosofie

This article is about eternal returning of a troubled destiny, seen through the prism of Eliade's texts and N. Berdiaev, original works and which reflects human's nature and metaphysics of man. I tried to submit my mind and understanding the situation of that period from different angles and I reported it to the current period, identifying both the gaps and the tangents of human illo tempore and traditional human of today.

Mircea Eliade și Nikolai Berdiaev s-au angajat prin opera lor într-o căutare spirituală, este o căutare de sine și, totodată, una a adevărului: cunoașterea tainei existenței, natura ambivalentă a omului, unitatea dintre sacru și profan în om, raportul dintre omul natural (social) și omul teandric, precum și a căilor de soluționare propuse – noul umanism și noul Ev Mediu ca modalități de asigurare a unei existențe valorice a omului și umanității.

Pornind de la dialectica sacrului și profanului, gânditorul român M.Eliade configurează o teorie originală a camuflării sacrului în profan și a irecognoscibilității acestuia. În ceea ce privește lucrările și demersul lui N.Berdiaev, acesta prezintă o expresie a existențialismului. „Subiectul uman, subiectivitatea sa nu poate fi despărțită de transcendență, omul nu se poate descoperi pe sine fără a se depăși, fără a ieși din imanența sa. Actul transcenderii face parte din însăși structura subiectului, iar viața religioasă este o componentă esențială a eului nostru” [2, p.34]. Nu se poate spune că astăzi omul a renunțat complet la viața sa spirituală, la dimensiunea sa transcendentală; totuși unele cauze inerente societății actuale au favorizat estomparea și descentrarea în diverse forme a acestei laturi a subiectivității noastre. Separarea individualității umane de Dumnezeu și de spațiul spiritualității ar însemna după N.Berdiaev desacralizare și dezontologizare. Afirmarea unei libertăți deținute apriori, dar care degenează într-o libertate empirică obiectivează natura istorică a umanului.

Omul în esența sa este oglinda tuturor valorilor ontologice fondate de la primii pași în existența sa, prin manifestările sacrului în spațiul său existențial. De aceea tot ce înseamnă: mit, timp, spațiu sacru, teofanie, hierofanie, revelație, homo religiosus, om teandric, înseamnă origine.: „Mitul este prima formă a tradiției, prima cămașă ontologică care permite omului să se poată regăsi pe sine ori de câte ori se pierde în umbre profane” [2, p.43].

Această regăsire a actualității și firii omului are loc la cumpăna a două moduri de a fi în lume – sacru și profan, spațiul și timpul sacru fiind albia

protectoare a naturii sale. Modul proiecțiilor religioase și sacre alcătuiesc hierofaniile care protejează și asigură omul de înstrăinare, luminate fiind de teofaniile posibile între transcendență și natura umană. Toate acestea înlesnesc revelația omului cu metafizicul, readucând aminte omului că este o părțică a primei forțe creatoare a demiurgului. Acesta, revelând și contemplând, recapătă aura sa spirituală. Deci, din om de materie fizică redevine unul teandric sau un homo religiosus. De aceea este important să știm să revenim la natura sacră a lucrurilor: „Nu se poate concepe posibilitatea de a deveni om fără a trăi această experiență fundamentală a deosebirii între profan și sacru” [3, p.29]. După studiul efectuat în baza lucrărilor acestor prolifici autori: N.Berdiaev și M.Eliade, putem conchide că viața ar trebui să fie ca o compoziție în care sacralul și profanul să se afle în echilibru, conviețuind în armonie cu sine și cu lumea faptelor istorice.

N.Berdiaev este convins că experiența umanismului a fost pentru om ca o probă a libertății în al cărei ideal a crezut, dar care l-a adus, în cele din urmă, într-o stare cumplită de secătuire. Tocmai această libertate spre care a tins, rupt de originile sale spirituale, a fost marea confuzie a umanismului. Umanismul nu a întărit, ci a slăbit omul; acesta e deznodământul paradoxal al Istoriei moderne. Făgăduințele umanismului nu au fost ținute. Omul încearcă o oboseală imensă și e cu totul gata să se sprijine pe orice fel de colectivism în care ar dispărea definitiv individualitatea sa. Omul nu-și poate îndura părăsirea sa, singurătatea sa. Revenirea omului din umbra înstrăinării și dezumanizării ar fi posibilă, în viziunea lui M.Eliade, prin pășirea într-un nou umanism, ceea ce în concepția lui N.Berdiaev înseamnă un nou Ev Mediu. Concepția noului umanism și noului Ev Mediu au la bază arhetipuri și credințe provenite din origini care cuprind principiile unei existențe valorice. Un nou creștinism cuprins într-un ansamblu de norme, de modalități de trăire cotidiană este, în același timp, în chip precumpănitor, o legătură directă cu Dumnezeu.

În creația lui N.Berdiaev regăsim omul înstrăinat de sine, de spiritul propriu și cel al divinului din cauza afilierei la empiric. Astfel, lumea lui devenind din lume spirituală o lume a omului istoric. La baza declinului lumii moderne gânditorul rus așează antinomia între realitatea spirituală și realitatea istorică, antinomie ce degenerază într-o stare conflictuală datorită pierderii sensului profund al ființării umane prin obiectivarea și deconstrucția temeiurilor spirituale. Deconstrucția temeiului duce la o reducere monolatrică a dualității lumii, reducere prin care omul restrânge acțiunea sacralului doar la nivelul cotidianității sale refuzând orice plan spiritual care ar putea să se oglindescă în propria-i lume. Spiritul își pierde din marja de apartenență la realitatea omului. Acea soluție mistică pe care N.Berdiaev o înțelege este depășirea obiectivității, ca dispariție a distincției obiect-subiect, ca loc de întâlnire a omului ca subiect promotor al Spiritului.

Dar de ce oamenii nu se mai fructifică spiritual – se întreabă acești gânditori. Deoarece a degradat conținutul înțelegerii divinității și mai cu seamă dialogul cu Demiurgul lumii noastre. Dacă abordăm revelația, ea este concepută de N.Berdiaev ca o țâsnire a spiritului în istoria concretă, în viața omului unei anumite epoci, cu o anumită încărcătură a conștiinței. Revelația trebuie înțeleasă ca o dezvăluire a lui Dumnezeu înspre om. De aceea, adevărul etern al revelației se istoricizează, se limitează, se transpune în categoriile universului mărginit al omului, se exprimă în limbajul acestuia spre a i se face accesibil. Omul actual tinde totuși spre valorile unilaterale, însă încearcă să mai păstreze tendința de a trăi în sacru sau în intimitatea obiectelor consacrate, deoarece pentru el sacrul însuflă realitate, perenitate, eficacitate. La M.Eliade, Homo religiosus a avut întotdeauna frică de acel întuneric primordial și de aceea omogenitate a spațiului care îi conferă relativitate, nesiguranță, de aceea el își asumă responsabilitatea de a imita cosmogonia prin sacralizarea spațiului. Pentru aceasta, el are nevoie de rupturi în omogenitatea spațiului care să facă trecerea de la sacru la profan. Deci imaginea unui univers armonios pornește de la un centru al universului care se conține în primele manifestări sacre. De unde înțelegem că existența are forma unei eterne reînnoiri [2, p.2]. Iar N.Berdiaev vede salvarea omului în reactualizarea valorilor și pășirea într-un „nou Ev Mediu”, nu unul istoric, ci unul religios. Rupturi de Sacru și de ceea ce înseamnă Dumnezeu, suntem o pradă ușoară a istoriei, a relativismului, a fricii de a trăi într-un nou Ev Mediu care vine. Alegerea ne aparține, dar și consecințele: aceste mesaje ale lui M.Eliade și N.Berdiaev constituie un temei serios de reflecție asupra omului și condiției umane în epoca contemporană.

Referințe:

1. BERDIAEV, N. *Un nou Ev Mediu*. București: Paideia, 2001.
2. ELIADE, M. *Istoria credințelor și ideilor religioase*. Chișinău, 1992.
3. ELIADE, M. *Sacru și profanul*. București: Humanitas, 2007.

Recomandat
Svetlana COANDĂ, dr.hab., conf.univ.